

Recenzja rozprawy doktorskiej Aleksandry Dymek „Metapoznawcze Ja i jego założenia teoretyczne a rzeczywiste konstrukty”

Rozprawa doktorska dotyczy metapoznawczego Ja zarówno w kontekście teorii tego konstruktu, jak i jego związków z funkcjonowaniem człowieka. W części teoretycznej dysertacji Autorka opisuje charakterystykę konstruktów metapoznawczego Ja oraz terminy, które teoretycznie są powiązane z tym konstruktem, jak złożone pojęcie Ja, pojęcie metapoznania oraz problematykę odchylenia od racjonalności w procesach poznawania u ludzi. Teoria metapoznawczego Ja Hanny Brycz jest podstawą konceptualną pracy w jej warstwie empirycznej, a w części teoretycznej znajduje swój opis założeń, właściwości i implikacji tego konstruktów. Głównym empirycznym wątkiem przedstawionej dysertacji są rozważania nad związkami pomiędzy metapoznawczym Ja a przystosowaniem człowieka. Czynione jest założenie, że metapoznawcze Ja, przejawiające się w umiejętności trafnego dostrzeżenia tendencyjności we własnym zachowaniu, generalnie sprzyja przystosowaniu człowieka. Autorka w związku z takim założeniem postanowiła bliżej przyjrzeć się temu zagadnieniu i w tym celu wytypowała kilka wymiarów funkcjonowania człowieka, aby sprawdzić ich relację z metapoznawczym Ja. Samowiedza, samoregulacja, dystans do Ja, moralność i odrzucanie gratyfikacji to były główne konstrukty psychologiczne, które zostały tutaj wzięte pod uwagę. Autorka jednak postanowiła poszerzyć swój plan badawczy o kolejne zmienne psychologiczne celem weryfikacji także i ich związków z metapoznawczym Ja. Poszerzyła zatem swój model badawczy o takie zmienne jak: sprawczość, niepohamowana sprawczość, niepohamowana wspólnotowość, style humorów oraz różne strategie radzenia sobie ze stresem oraz płęć. Liczne zmienne psychologiczne ujęte w modelu badawczym przyjętym w tej pracy znalazły swój opis w części teoretycznej. Część teoretyczna pracy stanowi interesująco napisany, szeroki i kompetentny przegląd literatury dotyczący zagadnień, które podjęte zostały w części empirycznej. Doktorantka odwołuje się do literatury zarówno polskiej, jak i światowej. Następnie Doktorantka przedstawia badanie własne, które obejmuje liczne zmienne oraz opiera się na licznej populacji osób badanych, bowiem w badaniu uczestniczyło 1016 osób. Szeroko zakrojone badanie zostało przeprowadzone w modelu korelacyjnym, w którym użyte zostały skale pomiarowe o dobrych parametrach psychometrycznych. Przeprowadzone zostały ponadto dwie analizy mediacyjne. Celem i

problemem badania była weryfikacja przystosowawczego charakteru metapoznawczego Ja, co wynikało z założeń teorii Hanny Brycz. Doktorantka postawiła pięć hipotez, w których zakłada, że wyższy poziom metapoznawczego Ja, rozumianego jako wyższy poziom umiejętności trafnego dostrzegania tendencyjności we własnym zachowaniu wiąże się z wyższym poziomem samowiedzy, dystansu do Ja, moralności, samoregulacji i odraczenia gratyfikacji. Wyniki badania częściowo potwierdziły te hipotezy, wskazując na przystosowawczy wymiar metapoznawczego Ja, ale korelacje były stosunkowo słabe. Co zastanawiające związek pomiędzy dystansem do Ja a metapoznawczym Ja nie został potwierdzony, choć dystans do Ja, podobnie jak i metapoznawcze Ja pozytywnie wiąże się z samowiedzą. Uogólniając można przyjąć, że więcej zatem wiedzą o sobie ci, którzy dystansują się do samych siebie, a też zauważają swoje błędy percepcyjne polegające na tendencyjności. Natomiast ci, którzy dystansują się do samych siebie, to niekoniecznie osoby, które widzą swoją tendencyjność. Czy zatem wyższy poziom metapoznawczego Ja nie musi opierać się o dystans do Ja? Te niespójności w wynikach, a także słabe pozostałe korelacje, wydają mi się interesujące z uwagi na mechanizmy psychologiczne, jakie się mogą za nimi kryć. Analizy korelacji metapoznawczego Ja z innymi ujętymi w projekcie zmiennymi funkcjonowania psychologicznego pokazują z jednej strony oczekiwane przez badaczkę związki, ale z drugiej strony niektóre z nich są zastanawiające. Przykładowo niektóre domeny odraczenia gratyfikacji pokazują dodatni związek z metapoznawczym Ja, gdy inne nie są z nim związane. Słabe, ale istotne korelacje zostały wykazane pomiędzy metapoznawczym Ja a sprawczością i wspólnotowością, co pokrywa się z oczekiwaniami Autorki o przystosowawczym charakterze konstruktów, jednakże zaraz obok widzimy wynik zdający się być logicznie sprzecznym, bowiem im wyższy poziom metapoznawczego Ja tym większa ukazuje się niepoohamowana wspólnotowość, którą trudno byłoby uznać za przejaw wysokiego poziomu samoregulacji. Autorka analizowała następnie korelacje pomiędzy metapoznawczym Ja a różnymi stylami humoru i tutaj także pokazują się wyniki zarówno pokrywające się z założeniami Doktorantki, jak i zaskakujące i zmuszające do poszukiwania wyjaśnień. Wyższy poziom metapoznawczego Ja istotnie, chociaż słabo koreluje z wyższym poziomem humoru afiliacyjnego a niższym agresywnego, co pokazuje przystosowawczy wymiar metapoznawczego Ja. Z drugiej jednak strony osoby o wyższym poziomie metapoznawczego Ja mają tendencję (wprawdzie słabą) do humoru samodeprecjonującego, co trudno uznać za optimum przystosowania. Doktorantka przedstawiła dwie analizy mediacyjne, gdzie wspólnotowość jest mediatorem pomiędzy metapoznawczym Ja a

poszukiwaniem wsparcia a następnie humorem agresywnym. Praca zakończona jest dyskusją wyników w oparciu o adekwatną literaturę.

Mam pytania do Doktorantki:

1. Jakie mechanizmy psychologiczne mogłyby wyjaśniać niespójność danych dotyczących związku metapoznawczego Ja ze zmiennymi przystosowania psychologicznego?
2. Czy wysoki poziom metapoznawczego Ja, a zatem umiejętność dostrzegania własnej tendencyjności może u niektórych ludzi mieć charakter nieprzystosowawczy?

Podsumowanie

Doktorantka odważnie podjęła temat nowatorski, interesujący i ważny nie tylko poznawczo, ale jednocześnie istotny pragmatycznie. Dokonała przeglądu literatury światowej w sposób kompetentny, syntetyczny i przejrzysty, przeprowadziła badanie zakrojone na szeroką skalę, bowiem weryfikujące obszerny model empiryczny z pomiarem i analizą licznych zmiennych i udziałem wielu osób badanych. Wykazała się przygotowaniem empirycznym stosując dobre pod względem psychometrycznym narzędzia, a następnie przeprowadzając adekwatne do danych analizy statystyczne. Wykazała się dociekliwością badawczą zarówno w procesie przeglądu teorii i badań, jak też i we własnym postępowaniu badawczym i syntetyzowaniu uzyskanych wyników.

Jestem przekonana, że napisana przez mgr Aleksandrę Dymek dysertacja spełnia wymagania przewidziane przez Ustawę z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

Wnoszę o dopuszczenie mgr Aleksandry Dymek do dalszych etapów przewodu doktorskiego, a także o wyróżnienie rozprawy doktorskiej jej autorstwa.

Irena Dzwonkowska